

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

PROF. DR. METİN AKAR'A ARMAĞAN

(Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2021)

Neslihan POLAT AKTAŞ

Arş. Gör., Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi
neslihanpolat1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7885-4522>

Cemşid'in Yolculuğu: *Cemşid ü Hurşid* Mesnevisinin Joseph Campbell'in Monomit Kuramına Göre İncelenmesi

*Cemşid's Journey: Analysis of the "Cemşid ü Hurşid" Masnavi
According to Joseph Campbell's Monomyth Theory*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 30.10.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 08.11.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2021

Atıf/Citation

POLAT AKTAŞ, N. (2021). Cemşid'in Yolculuğu: "Cemşid ü Hurşid" Mesnevisinin Joseph Campbell'in Monomit Kuramına Göre İncelenmesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), 1901-1921. <https://doi.org/10.34083/akaded.1016676>

POLAT AKTAŞ, N. (2021). Cemşid's Journey: Analysis of the "Cemşid ü Hurşid" Masnavi According to Joseph Campbell's Monomyth Theory. *Journal of Academic Language and Literature*, 5(4), 1901-1921. <https://doi.org/10.34083/akaded.1016676>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Joseph Campbell (ö. 1987), analitik psikoloji alanının mühim isimlerinden biri olan Carl Gustav Jung'un (ö. 1961) "arketip" tespitleri arasından "kahraman arketipi" üzerinde detaylı bir inceleme yapmıştır. Bilhassa mitler, efsaneler ve destanlardan aldığı örnekleri mukayese ederek bu anlatılar arasındaki ortaklık ve benzerlikleri tespit etmeye çalışmıştır. Campbell, çeşitli kültür ve tarihlere ait birbirinden farklı anlatılardaki bu ortaklık ya da benzerliklerden yola çıkarak "monomit kuramı"nı geliştirmiştir. Bu kuramın ortaya koyulmasında Jung'un "kolektif bilinç dışı" kavramını esas alan Campbell, birçok anlatının kahramanının aynı döngüsel çevrim içinde yol aldığını tespit etmiş ve bu ortaklıktaki evrensel sembollerin analizini yapmıştır. "Monomit kuramı" ve "arketipsel sembolizm" gibi kavramlar bugün pek çok kurgusal metni çözümlemede bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada da *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevisi, kahraman arketipi üzerinden "yola çıkış - erginlenme - geri dönüş" aşamaları bağlamında incelenmiştir. Böylece bahsi geçen döngüsel çevrimde ilerleyen bir kahraman olarak Cemşîd'in yolculuğu sırasında karşılaştığı eşik ve sınavlar ile nihayetinde elde ettiği zaferin sembolik dili çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cemşîd ü Hurşîd, Joseph Campbell, kahraman arketipi, monomit.

Abstract

Joseph Campbell (d. 1987) made a detailed analysis on the "hero archetype" among the "archetype" determinations of Carl Gustav Jung (d. 1961), one of the important significant names in the field of analytical psychology. In particular, he tried to determine the commonality and similarities between these by comparing the examples he took from myths, and epics. Based on these commonalities or similarities in various narratives belonging to different cultures and histories, Campbell developed the "monomyth theory". Based upon Jung's concept of the "collective unconscious", Campbell detects that the protagonists of many narratives travel in the same circular cycle and analyzes the universal symbols in this resemblance. Concepts such as "monomyth theory" and "archetypal symbolism" are used as a method to analyze many fictional texts. In this study, the masnavi of "Cemşîd ü Hurşîd" is examined in the context of the stages of departure-initiation-return through the hero archetype. The symbolic language of the threshold and tests that Cemşîd faced during his journey and the victory he finally achieved was tried to be analyzed.

Keywords: Cemşîd ü Hurşîd, Joseph Campbell, hero archetype, monomyth.

Giriş

İnsanlığın geçmişine dair izler taşıyan ve evrensel şifreler olan mitler, insan bilincine çeşitli mesajlar verir. Dış dünya ile iç dünya arasında bir bütünlük kurmak isteyen insan, bu evrensel şifrelerle kurulmuş sembolik öykülere ihtiyaç duyar (Tokyay, 2001, s. 194). Mitler, içinde bulunduğumuz dünyayla birlikte var olup onu dışarıdan destekleyen farklı bir düzlemdir (Armstrong, 2006, s. 9). Kendi benliğini arayan birey için bu süreçte oldukça mühim bir yeri olan mitler, herkes için ortak olan semboller içerir (Kırgız, 2018, s. 108). Eliade'ın da belirttiği gibi "İnsan bugünkü hâliyle mitsel olayların dolaysız sonucudur." (2001, s. 21).

Bireyin benlik arayışında mitlerin önemini vurgulayan ve analitik psikoloji sahasında mühim çalışmalar yapmış olan psikanalist Carl Gustav Jung, insanın yaşadığı kültüre dair hafızasında kayıtlı olan her türlü imge ve sembolleri "kolektif bilinç dışı" olarak tanımlar. Kolektif bilinç dışı, kişinin bireysel deneyimlerinden farklı olarak tüm insanlığın deneyimlerini kapsar. Bu deneyimler, farklı kültürlerde yetişmiş insanların benzerliklerini açıklayan bir "ortak akıl sistemi" olarak tanımlanabilir (Güzel, 2014, s. 193).

İnsan ruhunu bilinç, kişisel bilinç dışı ve kolektif bilinç dışı olmak üzere üç kısımda sınıflandıran Jung, "kolektif bilinç dışı" kavramını gördüğü bir rüya sonrasında ortaya koyduğunu ifade eder. Buna göre insan, dünyaya geldiğinde bazı deneyimlere kalıtsal bir miras olarak aktarım yoluyla sahiptir (Kavut, 2020, s. 683). Her insan için bireysel ve özel olan kişisel bilinç dışından farklı olarak kolektif bilinç dışı, atalardan gelen birtakım olumlu ve olumsuz duyguların, yaşantı ve deneyimlerin aktarımıdır (Kavut, 2020, s. 685). Geçmişle bağlantılı olan birey, atalarının davranışlarını göstermeye eğilimlidir. Herhangi bir objeye ya da duruma karşı bireyin bilinç dışında bulunan eğilim, o anki duygularını da yönlendirir. Örneğin karanlıktan veya yılandan korkan bir insan, bu deneyimi kendisi yaşamış olmasa bile geçmiş kuşaklardan kendisine aktarılan korkma eğiliminin tesirindedir (Geçtan, 2000, s. 176). İnsanlığın tüm tarihini kapsayan ve soya çekim ile nesilden nesile devam eden bu ortak bilinç dışı, rüyalar, masallar, dini törenler vb. örneklerde ortaya çıkar (Gürses, 2007, s. 79).

Kolektif bilincin en önemli unsuru "ilk örnek", "kök örnek" anlamına gelen "arketip"lerdir (Güzel, 2014, s. 193). Jung'un evrensel düşünce biçimleri olarak tanımladığı arketipler, ilk imgeler ve ilk görseller olarak düşünülür (Kavut, 2020, s. 686). Jung, doğum, ölüm, çocuk, akıllı ihtiyar, toprak ana, ay, güneş gibi birçok arketipi tanımlamış ve bunların sayısının gerçek yaşamdaki olay ve nesnelere eşit olduğunu ifade etmiştir. Kişiliğin oluşumunda en çok önem arz eden arketipler ise "persona", "anima ve animus", "gölge" ve "ben" arketipleridir (Geçtan, 2000, s. 177). "Persona", insanın toplum içinde kendisi olmayan bir karakteri taşıması, yani taktığı

maskedir; insanın dışı dönük yüzüdür. “Anima”, erkekteki kadın yönü, “animus” ise kadındaki erkek yönüdür. Jung’a göre kadın ve erkek bazı duyguları karşı cinsten edinmiştir (Geçtan, 2000, s. 178-179). “Gölge” arketipi insanın kendi cinsiyetini temsil eder (Geçtan, 2000, s. 180). “Ben” arketipi ise kolektif bilinç dışının merkezidir. Bireyin kendisini gerçekleştirebilmek için aşılması gereken tüm zorlukların üstesinden geldikten sonra kendisiyle uzlaşmasıdır (Geçtan, 2000, s. 182). Dolayısıyla kendisiyle uzlaşmak için çabalayan birey için “persona”dan “ben”e ulaşma serüveni başlar.

Carl Gustav Jung’un takipçilerinden biri olan ve karşılaştırmalı mitoloji çalışmalarıyla da bilinen Joseph Campbell, bu arketip tanımlamaları arasından “kahraman” arketipini esas alarak tüm anlatılardaki kahramanların bu arayış dolayısıyla yola çıktıklarını açıklar ve bu yolculuğun “monomit” adını verdiği “yola çıkış”, “erginlenme” ve “geri dönüş” döngüsü ile tamamlandığını ifade eder.¹ Campbell, karşılaştırmalı mitolojik anlatılar ile her epik kahramanın ortak bir döngü içinde bulunduğunu ileri sürmüştür. Yola çıkan kahramanın yolculuk sonunda döndüğü dünya, kendini anladığı dünyadır (Kaya, 2014, s. 22).

Tüm mit ve destan kahramanlarının incelenebildiği bu metot, kahramanı yola çıkan ve bu kahramanın geçirdiği sınavlar neticesinde amacını elde ederek “ideal” olana dönüştüğü her anlatı için uygulanabilir. *Cemşid ü Hurşid* mesnevisinde de Cemşid’in yolculuğuna dikkatle bakıldığında onun macerasının da söz edilen bu sembolik aşamalardan geçtiği görülmektedir.

Cemşid ü Hurşid

Çin diyarı fağfurunun oğlu Cemşid’in Rum memleketi kayserinin kızı Hurşid’i rüyasında görerek âşık olması ve ona kavuşmak için verdiği mücadeleyi konu eden *Cemşid ü Hurşid* mesnevisi ilk olarak İran şairi Selmân-ı Sâvecî (ö. 1376) tarafından yazılmıştır. Selmân-ı Sâvecî’nin yaklaşık 2700 beyitten müteşekkil olan ve aruzun “mefâ’ilün/mefâ’ilün/fe’ülün” vezniyle nazmedilen bu eserinde kaynak olarak Fırdevsî’nin (ö. 1020 ?) *Şeh-nâme*’si, Nizâmî’nin (ö. 1141-1145) *Hüsrev ü Şîrîn*’i ve *Heft Peyker*’i, Emîr Hüsrev’in (ö. 1325) *Şîrîn ü Hüsrev*’i ile Unsuri’nin (ö. 1040) *Vâmık u Azrâ*’sından bazı hikâyeler kullanılarak metnin muhtevası zenginleştirilmiştir (Aksoy, 1993, s. 342).

Klasik Türk edebiyatındaki ilk *Cemşid ü Hurşid* mesnevisi mevcut bilgilere göre Ahmedî (ö. 1412-13) tarafından kaleme alınmıştır. Selmân-ı Sâvecî’nin mesnevisi esas alınarak 1403’te yazılan bu eser de yine aruzun “mefâ’ilün/mefâ’ilün/fe’ülün” kalıbıyla yazılmıştır ve 4798 beyitten oluşmaktadır. Ahmedî’nin Emir Süleymân (salt. 1402-

¹ Joseph Campbell’in “The Hero With A Thousand Faces” (Kahramanın Bin Yüzü) adlı kitabının Türkçeye çevirisi için bkz. Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (çev. Sabri Gürses), İthaki Yayınları, İstanbul, 2018.

1411) namına yazdığı ve daha sonra "Der Medh-i Sultân Muhammed" başlıklı bir şiir ekleyerek Çelebi Mehmed'e (salt. 1413-1421) sunduğu bu mesnevi, onun eklediği hikâyeler ve şiirlerle bir tercüme olmaktan çok telif bir eser hüviyeti kazanmıştır (Banarlı, 1936, s. 139; Aksoy, 1993, s. 342).

Ahmedî'nin *Cemşid ü Hurşid*'inden sonra klasik Türk edebiyatı sahasında Cem Sultân (ö. 1495) ve Abdî (ö. 16. yy.?) gibi şairler de bu mesneviyi nazmetmişlerdir.² Ayrıca, Hubbî Ayşe Kadın'a (ö. 1589-90) ait bir *Cemşid ü Hurşid* olduğu söylenmekle beraber Kâtib Çelebi (ö. 1657), bu mesnevinin Ahmedî'ye ait olabileceğini ifade etmiştir (Aksoy, 1993, s. 342). Hem bu konunun Türk edebiyatında bilinen en eski örneği olması hem de âdeta telif bir eser durumunda olup kendisinden sonra yazılan *Cemşid ü Hurşid*'lere örnek teşkil etmesi sebebiyle çalışmamızda Ahmedî'nin mesnevisi esas alınmıştır.

Mesnevinin Özeti

Bir zamanlar Çin'de "Şâh Fağfûr" olarak anılan adaletli ve kudretli bir padişah vardır. Onun devletinde halk refah içindedir, memleket mâmurdur; yönettiği memlekette kurt ile koyun, aslan ile ceylan bir arada yaşar. Bu güçlü sultanın Cemşid adlı bir oğlu vardır. Cemşid, güzel, ahlâklı, kahraman ve tüm bu vasıflarının yanı sıra fasih konuşmayı bilen hikmet sahibi bir gençtir.

Cemşid bir bahar akşamı lale bahçeleri arasından geçip bir bağa gelir. Bülbüllerin sesiyle keyiflenince gönlü şarap içmek ister ve emri üzerine bir meclis kurulur. Burada sabaha kadar yiyip içmek ve sohbet etmekle meşgul olan Cemşid, bir süre sonra şarabın da tesiriyle uykuya dalar ve rüyasında bir gül bahçesi görür. Bu gül bahçesi içinde köşk ve bu köşkün kulesinde ay kadar güzel bir kız vardır. Kızı görür görmez kendinden geçen şehzade, ona gönülden bir aşkla bağlanır.

Cemşid uykudan uyandıktan sonra ağlamaya başlar ve hâlini soranları, rüyasını tabir etmek isteyenleri ve ona nasihat edenleri dinlemez. Rüyasında gördüğü kızın Rum kayserinin kızı olduğunu duyar, günlerini ona kavuşmak arzusuyla perişan bir hâlde geçirir.

² *Cemşid ü Hurşid* mesnevileri hakkında yapılan bazı çalışmalar için bkz. Ahmedî, *Cemşid ü Hurşid*, (haz. Mehmet Akalın), Sevinç Matbaası, Ankara, 1975; Münevver Okur Meriç, *Cem Sultân'ın Cemşid ü Hurşid Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1999; Cem Sultân, *Cemşid ü Hurşid*, (haz. Adnan İnce), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000; Nazan Kuloğlu, *Abdî, Cemşid ü Hurşid (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989, Nihad Sami Banarlı, "Ahmedî ve Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman", *Türkiyat Mecmuası*, S. 6, 1939, s. 49-177; İsmail Ünver, "Ahmedî'nin Cemşid ü Hurşid Mesnevisi Üzerine", *Türkoloji Dergisi*, C.7, S.1, 1977, s. 171-180.

Cemşid'in bu vaziyetinden haberdar olan padişah babası, annesi Hümâyûn ile beraber onun bulunduğu yere gelirler. Cemşid'e sahip olduğu gücü ve kudreti hatırlatıp teselli vermeye gayret ederler. Memleketin dört bir yanından güzeller getirerek şehzadenin huzuruna çıkarırlar ancak hiçbir çaba, onun derdine deva olmaz.

İçine düştüğü derde çare arayan Cemşid, bezirgâni Nakkâş Mihrâb'ı yanına çağırır ve ona âşık olduğu kızı anlatır. Mihrâb, bunun Rum kayserinin kızı Hurşid olduğunu, dünyayı gezerken o memlekete yolunun düştüğünü ve Hurşid'i burada gördüğünü söyler. Ardından Hurşid'in resmini yapıp şehzadeye gösterir ve şehzade de rüyasında gördüğünün bu kız olduğuna bir kez daha emin olur.

Hurşid'in resmini gördükten sonra Cemşid'in gönlüne yola çıkma ve onu bulma arzusu düşer. Mihrâb bu yolun çok uzak, tuzaklarla dolu bir yol olduğunu ve bu seyahatin çok zorlu ve korku ile geçeceğini söyleyerek Cemşid'den emin olmak ister. Her şeye rağmen bu tehlikeli yollardan geçerek sevgilisine varmak istediğini ifade eden şehzade bu konuda babasından ve anasından müsaade almak için çabalar. Oğlunun huzursuzluğunu ve mutsuzluğunu gören Şah Fağfür en nihayetinde onun yola çıkmasına razı gelir.

Cemşid, beraberinde on pehlivan ve bir bölük askerle Rûm diyarına doğru yola düşer. Yolculuk sırasında karşılarına bir yol ayrımı çıkar; Mihrâb'ın aktardığına göre sağdaki yol bir yıl içinde emniyetle Rûm'a varılabilecek güvenli bir yoldur, ancak soldaki yol üç aylık bir menzil olmasına rağmen devlerle, ejderhalarla, aslanlarla dolu bir orman yoludur ve dolayısıyla soldaki yolu tercih etmek hayırlı değildir. Cemşid'in sabrı kalmadığı için Mihrâb'ın tavsiyesini dinlemez ve soldaki yolu tutarak Rûm'a doğru ilerlerler.

Cemşid'in yolu bu orman içerisinde periler şehrine uğrar ve orada Hûrî-zâd adlı bir perinin iltifatına mazhar olur. O peri de gittiği yolun son derece zorlu olduğunu söyleyerek şehzadeyi vazgeçirmeye çalışsa da bu çaba yeterli olmaz. O, karşısına çıkan her türlü güçlkle savaşmaya niyetlidir.

Periler şehriden ayrıldıktan sonra yoldaşları ile beraber Rûm'a doğru ilerlemeye devam eden Cemşid bu defa devlerin ve ejderhaların mekânı olan taşlık ve kayalık bir dağa ulaşır. Burada hem ejderha hem de devle mücadele ederek onlara karşı zafer bulur. Ardından daha da güçlenerek yolculuğunu sürdürür.

Cemşid bir sahile ulaştıktan sonra bir ay süren bir deniz yolculuğuna başlar, ardından kendisini korkunç bir ormanın içinde bulur. Bu ormanda etrafını aslanlar, yılanlar ve türlü mahlûkat sarar; ancak Cemşid onlar arasından da peri Hurîzâd'ın veziri Nâz-perverd'in yardımıyla kurtulur ve onun gösterdiği yoldan ilerlemeye devam eder.

Cemşid bu uzun süren yolculuğun ardından artık Rûm diyarında kayserin kasrına ulaşır. Bir bezirgân kılığında girerek saraya gider. Kayser bu bezirgâna Çin

memleketi hakkında bazı sorular sorar ve o da geldiği yerden övgüyle bahseder. Cemşid'in sözlerine hayran olan kayser ona çok iltifat gösterir ve şehzadenin namı çok kısa bir süre içinde Rûm diyarına yayılır.

Bu sırada Cemşid'in bezirgânı olan Mihrâb, kıymetli nesnelere bunları satma bahanesi ile Hurşid'in yanına gider. Cemşid de Mihrâb'ı takip eder ve Hurşid'in güzelliğini görerek kendinden geçer. Cemşid'in bu hâlde gören Hurşid de ona âşık olur. Şehzade ayıldıktan sonra kavuşmak uğruna çok ıstıraplar çektiği sevgilisi için feryat ve figan eder. Ardından ertesi gün ona hediye olarak iki mücevher kutusu gönderir, meclisteki sâzendelere derdini açar ve Hurşid'e olan aşkıyı iletmelerini ister. Gece boyunca süren saz ve sözden sonra Hurşid bu gelen şahsın kim olduğunu sorar ve Cemşid'in kendisini rüyasında gördüğünü, onun için yollara düşüp nice belalara göğüs gerdiğini, devler ve ejderhalarla savaştığını öğrenir. Artık Hurşid'in gönlü de Cemşid'in aşkıyla doludur.

İki sevgili kavuştuktan çok kısa bir süre sonra Hurşid'in annesi durumdan haberdar olur ve Cemşid'i zindana attırır. Şehzade zindanda uzun bir süre zahmet çeker. Onu zindandan kurtaran Şâm şehzadesi Şâdî ile olan mukabelesidir. Cemşid bu savaşta büyük bir zafer kazanarak hem Rûm mülkünü kurtarır hem de sevgilisi Hurşid'le evlenmek için kayserin rızasını alır ve maksadına ulaşmış olur.

Cemşid ile Hurşid'in nikâhlanmalarının ardından şehzade vatan hasretiyle Çin'e geri dönmeyi arzu eder. Sevgilisi ile beraber memleketine doğru yol alır ve babasına, anasına kavuşur. Yıllardır oğlunun yüzüne hasret olan Fağfûr onları görünce çok mutlu olur ve artık memleketin tahtını Cemşid'e teslim eder. Cemşid artık Çin diyarının hükümdarı olarak tacını başına takar ve tahta oturur (Banarlı, 1939, s. 142-156).

Mesneviye "Monomit Kuramı" ve "Arketipsel Sembolizm" Bağlamında Bir Bakış³

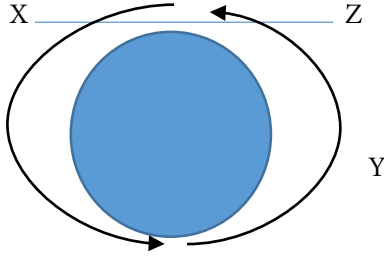
İnsanlar çağlar boyunca her mekân ve koşulda çeşitli mitler üretmişler ve bu mitler farkında olarak ya da olmayarak kültürel yaratımlara tesir etmiştir. Kahramanın

³ "Monomit kuramı" ve "arketipsel sembolizm" edebî sahada nadiren klasik Türk edebiyatı metinlerine de uygulanmakla beraber daha ziyade masal, destan ve halk hikâyeleri gibi Türk halk edebiyatı anlatılarına tatbik edilmiştir. Bu konudaki bazı çalışmalar için bkz. Volkan Karagözlü, "Arketipsel Sembolizm Bağlamında Mihr ü Vefâ Mesnevisinin İncelenmesi", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish Turcic*, C. 7, S. 1, 2012, s. 1405-1421; Ahmet İçli, "Ruh'un Kendine Yolculuğu: Arketipsel Sembolizm Bağlamında Sıhhat ü Maraz Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish Turcic*, C.8, S. 13, 2013, s. 1017-1030; Ahmet Doğan, "Cem Sultan'ın Cemşid ü Hurşid Mesnevisi'nde 'Kahramanın Sonsuz Yolculuğu'", *International Journal of Social Science*, S. 33, 2015, s. 135-145. Kenan Bozkurt,

macerasında da evrensel bir mitolojik formül defalarca yinelenmiş, yolculuğa dair motifler ve mitik imgeler birçok anlatıda benzer biçimlerle tekrar edilmiştir (Campbell, 2017, s. 27).

Joseph Campbell'in monomit kuramı, C. Gustav Jung'un "arketip" kavramı üzerine inşa edilmiştir. Jung'un "kahraman arketipi"ni ele alan Campbell'a göre her anlatı aynı ya da benzer bir işleyiş üzerine kurulmuştur. Kahraman, erginlenme yolunda kendisini kanıtlamak üzere bir yolculuğa çıkar ve bu yolculuk onun gücünü sınaması ve benliğini keşfetmesi için tamamlaması gereken bir imtihandır. Kahramanın yapması gereken ilk iş içinde olduğu dünya sahnesinden uzaklaşarak güçlüklerle dolu ruhsal bölgeye yönelmek, burada karşısına çıkan ve onu zorlayan engellerle tek başına mücadele etmek, "yani, kendi yerel kültürünün yardımcı demonlarıyla çatışmak"tır. Bu ilk vazifesindeki güçlükleri ciddiyetle ve başarıyla tamamlayan kahraman, geldiği yere "dönüşmüş" olarak ulaşacaktır. Böylece kahraman, içine düştüğü arayış yolculuğunda hem kendisi ile hem yerel tarihi ile bir çatışmaya girecek ve bu çatışmalar neticesinde yola çıkan bireyi aşmış bir kimliğe bürünecektir. (Campbell, 2017, s. 25). Kahramanın "ayrılma", "erginlenme" ve "dönüş" aşamalarından oluşan bu macera yolu mitolojik geçiş ayinlerine benzetilmektedir ve monomitin çekirdek birimini oluşturmaktadır.

"Benlik Hazinesinin Keşfinde İskender'in İçsel Yolculuğu", *Turkish Studies Language and Literature*, C. 14, S. 3, 2019, s. 1095-1125; Tuba Saltık. Özkan, "Kahramanın Yolculuğu Bağlamında Bamsı Beyrek Ve Erginleme Süreci", *Millî Folklor Dergisi*, Y. 21, S. 89, 2009, s. 27-33; Cavit Güzel, "Monomit Teorisi Bağlamında Bayan Toolay Destanı", *TÜBAR*, XXXVI, 2014 Güz, s. 191-206; Gülşah Durmuş, "Campbell'in Monomit Kuramı Bağlamında Manas Destanı: Bir Kahramanın Sonsuz Yolculuğu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 25, S. 2, Elazığ, 2015, s. 67-76; Tuğba Bayrakdarlar, "Joseph Campbell'in Monomit Kuramı Bağlamında Boston Destanı", *VI. Uluslararası Köroğlu Sempozyumu*, 10-12 Ekim 2016, Bolu; İlke Tepeköylü, "Âşık Garip Hikâyesinin Joseph Campbell'in Monomitos Aşamalarıyla İncelenmesi", *JASS Studies*, S. 47, 2016, s. 419-428; Aysun Dursun-Damla Torun, "Begil Oğlu Emren Anlatısında Kahramanın Sonsuz Yolculuğu", *Söylem Filoloji Dergisi*, C. 2, S. 2, 2017, s. 250-256; Seval Kasımoğlu, "Şehriyar'ın Bin Bir Masal Gecesi: Balinanın Karnı Sembolünün Bir Örneği Olarak Masal Diyarı", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, C. 23, S. 90, 2017/2, s. 61-74; Muharrem Kaya, *Manas'ın Yolculuğu (Joseph Campbell'in Yöntemine Göre Manas Destanının İncelenmesi)*, Bengü Yayınları, İstanbul, 2019; Sine Elif Arıkan, "Campbell'in Monomit Kuramı Bağlamında Kökin Erkey Destanı", *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2021, s. 16-21; Rabia Kaçmaz, "Tulum Hoca Destanı'nın Monomit Kuramına Göre İncelenmesi", *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2021, s. 30-39; Fatih Ege, "Campbell'in Monomit ve Jung'un Arketip Kavramları Bağlamında "Trak-Trak Kabakçığım" Masalının İncelenmesi", *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (17), 2021, s. 231-243.

Bir kahraman olağan dünyadan çıkıp doğaüstü tuhaflıklar bölgesine doğru ilerler (X): burada masalsi güçlerle karşılaşır ve kesin bir zafer kazanılır (Y): kahraman bu gizemli maceradan benzerleri üzerinde üstünlük sağlayarak geri döner (Z). (Campbell, 2017, s. 35).

Campbell, kahramanın yolculuk döngüsünü şu aşamalarla detaylandırmıştır:

Ayrılma/Yola Çıkma: Maceraya çağrı, çağrının reddedilişi, ilk eşiğin aşılması, doğaüstü yardım, balinanın karnı.

Erginlenme: Sınavlar yolu, tanrıça ile karşılaşma, baştan çıkarıcı olarak kadın, tanrılaşma, nihai ödül.

Geri Dönme: Dönüşün reddedilişi, büyülu kaçış, dışarıdan gelen kurtuluş, dönüş eşiğinin aşılması, iki dünyanın ustası, yaşama özgürlüğü (2017, s. 40-41).

1. Ayrılma/Yola Çıkma

Kahramanın serüvenine giden yolun ilk basamağı “maceraya çağrı”dır. Bu çağrı, anlatı içerisinde çok farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Campbell’in ifadesiyle “Mitolojik yolculuğun -‘maceraya çağrı’ olarak belirlediğimiz- bu ilk aşaması kahramanı çağırır ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye çekmiş olan kaderi belirtir.” (2017, s. 60).

Cemşid ü Hurşid’de kahraman, “Şâh-ı Fağfûr” olarak anılan Çin sultanının güçlü, kuvvetli, son derece yetenekli, söz söylemede mahir, oldukça güzel meziyetlere sahip oğludur. Hem güzelliği hem hünerleriyle dillere destan olan şehzade Cemşid, bir bahar gecesi lale bahçesinde kendisi için meclis kurdurur ve orada eğlenerek gönlündeki kaygıları gidermeye çalışır.

*Arada sâğar u mey idiben nûş
Kamu kayğuyı itdiler ferâmûş*

*Gönülden mey ider kayğuyı zâyil
'Acab mı olsa gönül aña mâyil*

*Giderür guşşaları câm u bâde
Anı nûş eyle virme 'ömri bâda (480-482)*

Cemşid, mecliste bir süre yiyip içtikten sonra şarabın da tesiriyle uykuya dalar ve düşünde Hurşid’i görür. Bu uyku hâli ve görülen düş, “maceraya çağrı” yapan, kahramanı yola çıkmaya teşvik eden bir “haberci”dir. Her anlatıya farklı bir şekilde

dâhil olabilen haberci, kahramanı harekete geçiren duygunun bir temsilidir ve kimi zaman burada olduğu gibi bir rüya anında kendisini gösterir. Nitekim “Rüya, haberci figürünün, dönüşüm için hazır olan ruhta kendiliğinden belirdiğini göstermeye yeterli olacaktır.” (Campbell, 2017, s. 58).

*Uyur u düşde görür bir gülistân
Gül-i ter tolu ser-sebz büstân*

...

*Nażar eyledi eyledi kaçruñ burcına şâh
Görüp bir mâh anda eyledi âh*

...

*Düşinde çünkü gördi ol yüzi şâh
Be-şad dil 'âşık olup eyledi âh (487-507)*

Rüyadan uyandıığında artık aşk derdine düşmüş olan Cemşîd, kendisine verilen tüm nasihatlere rağmen sahip olduğu hiçbir varlığı, tacı, tahtı önemsemez. Uykudan önce gönlünde bulunan kaygı ve gam artık sevgilinin aşk derdine ve tarifsiz bir huzursuzluğa dönüşür ve kahraman ona ulaşma, huzura erme gayesi taşımaya başlar. Mistiklerin deyişiyle “benliğin uyanması” olarak nitelendirilebilecek bu çağrı anında kahramanın alıştığı yaşam ufku genişler. “İster büyük ister küçük, hangi yaşam sahnesinde ve aşamasında olursa olsun, çağrı, her zaman bir dönüşümün – tamamlandığında bir ölüme ve bir doğuma eşitlenen bir ruhsal geçiş anı ya da ayininin- gizemiyle perdeyi kaldırır. Eski kavramlar, idealler ve duygusal kalıplar artık yetmez; bir eşiği aşma zamanı gelmiştir.” (Campbell, 2017, s. 55).

Yaşadığı duygularla mevcut yaşam alanı içerisinde huzuru bulamayan Cemşîd, kendi konfor alanının dışına çıkmaya karar verir, uzun, zorlu ve hatta belirsiz bir yolculuğa başlamayı göze alır. Şehzadeye bu yolculuğunda yoldaşlık edecek dostu ise bezirgân Mihrâb’dır. Yoldaşının gidilecek menzilin tehlikeleri ve güçlükleri hususunda her türlü ikazlarına rağmen şehzade “maceraya çağrı”yı reddetmeyerek kararlılığını ortaya koyar.

*Didi Mihrâb kim ol yol uzağdur
Yazısı tağınuñ tolu tuzağdur*

*Ğamu yolda ümîd ü bîm vardur
Velî bu yol durur kim pür-ğatardur*

...

*Gerekmez kim bu yola sen varasın
Yig ol kim işi bundan bitüresin*

*Atañ ger Kayşer'e virbiye in 'âm
Bize gerek diyüben ol dil-ârâm*

*Ğızın oğluma diyü ide ħ'âhiş
Ola yol zağmetinden râst bu iş (1003-1008)*

Hükümdar olan babasının gücünü, kudretini kullanarak amacına ulaşmayı reddeden Cemşid, her zorluğun bir kolay yolu olduğunu ifade eder ancak onun ihtiyacı olan, bu amaca mücadele ile ulaşmaktır. Mihrâb, Cemşid'in kararlılığından emin olduktan sonra artık yola çıkmak için hazırdır. Şehzade bu hususta Şâh-ı Fağfûr'un rızasını almak ister; ancak başarılı olamaz. Campbell'in "eşik bekçisi" olarak adlandırdığı figür, bu mesnevide kahramana türlü öğütler vererek onun bu yola çıkmasına mani olan babasıdır. Birçok anlatıda "Baba ve anne eşik muhafızları olarak durur ve birtakım cezalardan korkan çekingen ruh, kapıdan geçmeyi ve dışarıdaki dünyaya doğmayı başaramaz." (Campbell, 2017, s. 64). Fağfûr'un onayını alamayan şehzade de kederle kendi makamına geri dönerek bu yolculuğu bir müddet ertelemek zorunda kalır.

Cemşid'in huzursuzluğu eşiği aşamadığı, yola çıkamadığı için artarak devam eder. Kendisine verilen nasihatler karşısında sefere çıkmanın, yol almanın kişi için ne kadar mühim olduğunu, kâinattaki her şeyin bulunduğu yerden ayrılarak, bir menzil katederek kıymet kazandığını ifade eder ve bu arzudan vazgeçmediğini anlatır.

*Seferdendür ki olur puğte her ħâm
Seferdendür ki_ele girür ħamu kâm*

*Felekde itmeyeler mâhı nâzil
Eger ħat' itmez olursa menâzil*

*Ğüneş çün kim seferde oldı her gâh
Cemî'-i encüm itdiler anı şâh*

*Bulamaz la'l kân içinde 'izzet
Getürmez hiç dür deryâda kıymet*

*Hıta'dan çıkamaz olursa nâfe
Ne müşg ola adı anuñ ne şâfe*

*Yirinden çıkmayınca la'l ü gevher
Olur mı şâhlar tâcına ziver*

*Eger dür itmese terk-i diyârı
Ola mı sîm sâ'idler sivârı (1098-1104)*

Cemşid'in kederinin günden güne artması ve eğer bu yola gidemezse canına kıyacağını söylemesi üzerine annesi çok endişelenir ve ardından Fağfûr, Mihrâb'ı çağırarak şehzadenin vaziyetini sorar. Duyduklarından sonra artık Cemşid için çok kaygılanan babası, onun arzusuna engel olmaktan vazgeçer ve yol hazırlıklarına başlanması için icazet verir. Bu noktada eşiğin sınırına yeniden gelen kahraman, artık güvenli alanı gerisinde bırakarak deneyimlemek istediği dünyaya bir adım daha yaklaşır, böylece ilk eşiği aşmış olur.

*Yüridi Rûm iline şâh Cemşid
Öninde vü dilinde mihr-i Hurşid (1197)*

İlk eşiği aşan kahraman için artık önünde bilinmez bir menzil ve bu menzilde muhtemel sınavlar ve tehlikeler bulunur. Campbell'a göre "Tehlike bölgesi çeşitli biçimlerde sunulabilir: uzak bir ülke, bir orman, yeraltında, dalgaların altında ya da göğün üstünde bir krallık, gizli bir ada, sisli dağ tepesi ya da derin bir düş hâli olarak; fakat her zaman tuhaf biçimde akışkan ve çok biçimli varlıkların hayal edilemez eziyetlerin, insanüstü görevlerin ve olanaksız zevklerin yeridir." (2017, s. 60). Bu tehlikeli yolda kahramanın çeşitli zorlukları aşabilmesi için doğaüstü bir güce ihtiyacı vardır ve macerası boyunca ne zaman gereksinim duysa bu "doğaüstü yardım" kendisinin yanındadır. Kahraman tüm cesaretiyle ilerlemeyi sürdürürken bilinç dışına ait tüm güçler de onunla beraberdir. Kimi anlatılarda keşiş, çoban, büyücü, rehber, öğretmen gibi figürlerle temsil edilen "doğaüstü yardım" (Campbell, 2017, s. 73) bu mesnevide de bir peri kızı olarak görünür. Hûri-zâd adlı bu peri, Cemşid'in karşısına bir bağ içinde çıkar ve ona saçından üç tel vererek başına karşı konulmaz bir zorluk geldiğinde o telleri yakmasını söyler.

*Kemend-i zülfdan üç tār-ı müşgîn
Bahā her birine bir nāfe-i Çîn*

*Şaha virdi didi gönlüni şād it
Benüm la'lumila zülfümi yād it*

*Ne vaktın ki_ola bir iş saña düşvār
Bu üçden oda ko ol demde bir tār (1413-1415)*

2. Erginlenme

Eşiği aşan kahraman bazı tılsımlı güçleri de yanına aldıktan hemen sonra "sınavlar yolu"na girer. Bu deneyimlerle gücünü, kabiliyetini ortaya koyarak hem kendi kararlılığını kanıtlar hem de daha da kuvvetlenerek maksadına doğru yol almaya devam eder. "Zor görevler" motifinin bu mesnevideki ilk örneği Cemşid'in periler şehrinde ayrıldıktan sonra yine insanoğlunun yolunun düşmeyeceği, ancak bu kez tekinsiz bir yere ulaşmasıdır. Şehzade burada aslan, kaplan ve yılanlarla mücadele eder.

*Yolda şîr ü peleng ü mār-ı hün-h^vār
Yoğ anda ādemiden hiç deyyār*

*Peleng ü şîr ü mārı cümle kırdı
Kılıban püşte püşte oda urdı (1433-1434)*

Kahramanın aşması gereken engeller artarak devam eder. Bu engeller sınavı "Mitemaceranın sevilen bir aşamasıdır; mucizevi sınavlar ve işkencelerle dolu bir dünya edebiyatı yaratmıştır. Kahraman bu bölgeye girmeden önce karşılaştığı doğaüstü yardımcının önerileri, tılsımları ve gizli araçlarından yardım almaktadır." (Campbell, 2017, s. 93). Cemşid vahşi hayvanları kolayca alt ettikten sonra bu defa karşısına ağzından ateşler dökülen bir cadı çıkar ve bu cadıdan kurtulmak için Hürî-zâd'ın saç tellerinden birini yakar.

*Orada çıkdı bir cādū-yı ser-keş
Ki her dem dökilür ağzından āteş*

*Belürtdi ol yolda baħr-ı āder
Ki kuş dahı uramaz orada per*

*Ol üç tārūñ ki Hūrî-zāde virdi
Birini şāh ol dem oda urdı*

*Ƙoħusı Hūrî-zād'a irdi fi'l-hāl
Didi irmiş durur Cemşîd'e aħvāl*

*Perîden viribidi bir cevķ-ı leşger
Ki Cemşîd'e olalar anda yāver*

*Gelüp def' itdiler ol od u şuyı
Ki siħriüñ yok hıç reng ü büyı (1435-1440)*

Cemşîd için “sınavlar yolu” bu defa ejderhalar ve devlerle savaşmaktan geçer. Sınavın bu aşaması her anlatının kahramanı için oldukça önemlidir; çünkü –farkında olmadan-benliğini keşfetmek ve kişiliğini tamamlamak üzere yola çıkan kahramanın vereceği sınavlardan biri “ego” ile savaşmak ve onu yenmektir. Geline nokta da pek çok engel geçilmiş olmakla beraber “Şimdi ejderhalar öldürülmeli ve şaşkırtıcı engeller aşılmalı”dır (Campbell, 2017, s. 102). Bu mesnevinin şairi Ahmedî de metnin sonunda ejderha ve dev ile kastedilenin “nefs” olduğunu bizatihi zikreder.

*Görinen püşte degül ejdehādur
Tütün anuñ demidür kim belādur*

*Ol iki meş'al iki gözi anuñ
Halāşı yokdur andan cism ü cānuñ*

...

*Melik karşılar anda ejdehāyı
Ƙayurmaz āşık olan her belāyı*

...

*Ƙalem gibi itdi anı Ƙılıcıla şāk
Hemîn budur varısa erlik ancak (1457-1476)*

*Nedür ol dāv nefsiñdür yakîn bil
Yavuz düşmendür anuñ çāresin Ƙıl*

*Bilür misin nedür ol ejdehāyı
Kim andan kimsene bulmaz rehāyî*

Ol olur nefis itgil def' anı

Ki kırtarasın andan cism ü cānı (4678-4680)

Cemşid ejderhayı öldürdükten sonra yine bir şehre girer, devlerle, ejderhalarla savaşı ve oradan da zaferle ayrılır. Bu cesaret ve yiğitliği gösterdikten sonra artık Rûm deryasına ulaşır. Ancak bu yolculukta da gemisi girdaba kapılarak parçalanır ve kendisi güçlüğü de olsa bir meşeliğe çıkar. Şehzade, karanlık, dar, dikenlerle dolu bu yerden kurtulmak için yeniden Hûrî-zâd'ın kendisine verdiği saç tellerinden birini yakar ve Hûrî-zâd'ın yardımcısı Nâz-perverd Peri, onun yardımına yetişir. Daha önce "doğaüstü yardım"ın sembolü olarak görülen Hûrî-zâd bu defa hem bu rolde hem de "baştan çıkarıcı kadın" konumunda kahramanı gitmekte olduğu yoldan vazgeçirmeye çalışır ve ve Nâz-perverd vesilesiyle ona periler şehrinde kalıp burada hüküm sürmeyi önerir.

N'olaydı Hûrî-zâd'ı ger alayduñ

Perilere tamāmî şāh olayduñ

Cihānda Hûri-zāde gibi şūret

'Aceb gelmiş midür yā eyle sīret

...

Variken Hûri-zād i serv-i āzād

Haṭādur kim sevesin ādemî-zād (1751-1757)

Campbell'a göre kadın "Mitolojinin resim dilinde, bilinebilenin bütünü temsil eder. Kahraman, bilmeye gelen kişidir. Yaşam denen yavaş erginlenmede ilerledikçe, tanrıçanın biçimi onun için bir dizi değişimden geçer. Cezbeder, rehberlik eder, zincirlerini kırmasını sağlar. Kadın, duyuşal maceranın yüce zirvesine götüren rehberdir." (Campbell, 2017, s. 109). Anlatılarda her kadında yeniden şekillenebilen "tanrıça" figürü, bu mesnevide de dönüşümlü olarak Hurşid ve Hûrî-zâd'da tezahür eder. Cemşid onlar vesilesiyle nihayet Rûm diyarında kayserin sarayına ulaşır.

Tüm bu gayretlerden sonra Hurşid'i kale burcunda görerek kendinden geçen Cemşid, yoldaşı Mihrâb aracılığıyla melikeye yaklaşır ve o da Hurşid'den iltifat görür. İki sevgili arasındaki bu aşk bir engel tarafından daha sınanır; Cemşid bu defa bir hisar içerisinde "Zeneb çâhı"nda bende çekilir ve bir yıl kadar zindanda esir tutulur. Anlatılarda daha ziyade kahramanın ilk eşiği aşmasından sonra tecrübe ettiği ve Campbell'in "balinanın karnı" olarak isimlendirdiği bu merhale, Cemşid için de maksadına ulaşma eşiğine geldiği noktada ortaya çıkar. Ulaşılan bu merhalede

“Kahraman, eşiğin gücünü ele geçirmek yerine bilinmeyenin içinde kaybolur.”
(Campbell, 2017, s. 86).

*Yakîn bir yıldî ol mâh-ı dü-hefte
Zeneb çâhında olmuşdı girifte (3113)*

Kahramanın bir müddet karanlık ve kapalı bir mekânda kalması ve ardından oradan kurtulması, erginlenme sürecinde daha da güçlendikten sonra yeniden doğuşu simgelemektedir. Cemşîd’in uzun süren zindan hayatı, onun güç ve zafer vaadiyle sonlanır. Rûm kayserinin, kızı Hurşîd’e talip olan Şâm şehzadesi Şâdî karşısında çaresiz kalması üzerine Cemşîd, onunla ve askerleriyle baş edebileceğini söyler ve ardından Şâm üzerine giderek Şâdî ve babası Mihrâc ile savaşır. Bu savaş, onun maksadına ulaşma yolunda vereceği son sınavdır.

*Dökerdi başları urduqça şimşîr
Yürekleri yarardı atıcağ tîr*

...

*Çılcı şubh urup eyile kim encüm
Sipâh-ı haşmı bir bir eyledi güm*

...

*Bulup Mihrâc hâna 'âkıbet dest
Döküp toprağa kanın eyledi pest (4171-4187)*

Cemşîd tüm bu sınavlardan başarıyla geçtikten sonra artık hem Şâm mülküne şâh olur hem de aslanan amacına ulaşır ve Hurşîd’le nikâhlanır. Uğruna pek çok güçle mücadele ettiği, her defasında sabırla ve kararlılıkla yürüdüğü bu yolda Hurşîd onun aradığı ve bulduğu “nihai ödül”üdür.

*Nice encüm dirilüp encümende
Meh ü Hurşîd’i 'ağd itdiler anda*

...

*Ser-â-ser Rûm’a ıydıdı vü nevrüz
Ki buldı birbirin iki dil-efrüz (4325-4327)*

*Ele girmişidi maşûdı kim var
Sa 'âdet olmuşıdı_ anuñıla yâr*

Cefâdan sonra irmişdi vefâya
Urıban pişt-i pâ ol çok cefâya (4366-4367)

3. Geri Dönme

Kahraman nihai ödülü elde ettikten sonra monomitin bir sonraki aşaması başlar ve o artık başına gelen her zorlu sınavdan başarı ile geçmiş, maksadına ulaşmış olarak "dönüş" yoluna girmek durumundadır. Döngünün bu aşaması, tıpkı yolculuk başlamadan önce olduğu gibi yine bir harekete geçme isteği ve huzursuzluk barındırır. Kahramanın içinde bulunduğu bu duygu "Kişisel sınırları aşmanın acısı, ruhsal büyüme acısıdır. Sanat, edebiyat, mit ve tapım, felsefe ve çileci disiplinlerin hepsi, bireye ufuklarının ötesine, durmaksızın genişleyen gerçekleşme alanına geçmesinde yardımcı olur. Kahraman önüne çıkan "Ejderhaları birbiri ardına öldürüp eşikleri geçerken en yüksek arzusu kozmosu dolduruncaya dek büyür." (Campbell, 2017, s. 176). Bu mesnevide de Cemşid, Şâm mülküne sultan olup Hurşid ile evlendikten bir müddet sonra kendi vatanına duyduğu özlemi, yeniden Çin'e dönme arzusunu dile getirmeye başlar.

Melik çün bezm germ olur be-nâgâh
Diyârın yâd idüben kıılır âh (4404)

Şabâ 'arz-ı gül ü şimşâd iderdi
Melik Çin'ün bahârın yâd iderdi (4453)

Hayâlümde benüm Çin ü Hıtâ'dur
Vaţan yâd itmegi şanma haţâdur (4491)

Kahramanın bu döngüsel yolculuğunda artık geri dönmeye karar vermesinin ardından karşısına onu durduran bir engel daha çıkması muhtemeldir. "Dönüş eşığının bekçisi" şeklinde nitelendirilebilecek olan engel, bu mesnevide Hurşid'in babası olur. Cemşid'in Çin'e geri dönme isteğini yerinde bulmayarak bu talebe icazet vermez.

Aña virdük diyâr u mâl ü genci
Bugün gitmek diler bu mı_oldı renci

Başî tolu durur sevdâ velî ham
Ķosun gitmegi dutsun bunda ârâm

Anuñdur māl ü genc ü rahtıla baht
Anuñdur şeh̄r ü kal'a t̄acıla taht (4529-4532)

Maceranın sonlarına doğru kahramanın “İster dışarıdan kurtarılınsın, ister içeriden sürüklensin ya da ödülüyle birlikte taşınınsın (...) çoktandır unutulmuş ortama, kendisine bahşedilen lütufla yeniden girmesi gerekmektedir.” (Campbell, 2017, s. 197). Cemşid'in de Hurşid'le beraber Çin'e dönme arzusu günden güne artar ve kayserin rızasını almak için sabırla beklemeye ve doğru zamanı bulmaya karar verir. Ardından çözüm olarak ava çıkma bahanesiyle Çin'e gitmeyi teklif eder ve bu teklifi kabul edilir. Cemşid için artık “geri dönüş eşiği” de aşılmıştır.

Sa'âdetle ki_oradan oldu fırsat
Hıttây u Çin itdiler 'azîmet
Neşât u 'ıyşıla giderleridi
Mey-i gül-rengi nüş iderleridi (4578-4579)

Bu dönüş eşiğinden başarıyla geçebilen ve nihayet yola çıktığı yere gelerek döngüsel macerasını tamamlayan kahraman artık sıradan bir insan olmanın sınırlarını aşmış ve verdiği sınavlarla kendi benliğini keşif yolculuğunu neticelendirmiştir. Uzun bir hasretten sonra Çin mülküne ulaşan Cemşid, anne ve babasına kavuşmanın mutluluğunu yaşar; Fağfûr da tahtını oğluna emanet eder. Campbell'a göre “Babayla karşılaşacak olan kahramanın sorunu, ruhunu bu devasa ve acımasız kozmosun bunaltıcı ve akıldışı tragedyalarının, varlığın görkeminde tamamen onaylanmış olduğunu anlayacak kadar korkusuz kılmaktır. Kahraman yaşamı kendisine özgü kör noktasından aşar ve bir an için kaynağı görür. Babanın yüzünü görür ve anlar, ikisi bir araya gelmiştir.” (2017, s. 138). Döngü boyunca süren huzursuzluk, endişe, korku, özlem gibi duygular yerini artık saf bir mutluluğa ve iç huzura bırakır. Mesnevi şairi Ahmedî'nin ifade ettiği gibi kahraman Cemşid, nefis, hased, kibir, makam ve dünya sevgisi, tama', hırs gibi hislerle mücadele etmiştir (4680-4690); ideal benliğe ulaşan kahraman artık “iki dünyanın ustası” kabul edilir.

İrağdan çünkü Cem Fağfûr'ı gördi
Piyâde olup yüzini yire urdı (4609)

Bağışladı aña ol t̄ac u tahtın
Selâtinüñ kamu âlât u rahtın

Oturdu memleket tahtına Cemşid
Felek oldu_aña taht u t̄ac hürşid (4639-4640)

Bu uzun soluklu macerasında yırtıcı hayvanlar, cadılar, ejderhalar ve devlerle mücadele ederek zindan belasına göğüs gererek sevgilisi için Şam diyarının meliki ile savaşarak kendi

erginlenme sınavını başarıyla tamamlayıp maksuduna ulaşan Cemşid, Çin'e geri döndükten ve tahta geçtikten sonra artık sıradan bir şehzade/sultan değildir. O, içsel yolculuğunu da tamamlamış olarak nihayet güvenli bölgesindedir ve zamandan, mekândan sıyrılarak huzurla "yaşama özgürlüğü"nü elde etmiş bir kahramandır.

Sonuç

Joseph Campbell, asıl adı *The Hero With A Thousand Face* olan ve Türkçeye *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* olarak çevrilen çalışmasında çok sayıda mitik ve efsanevî anlatıyı mukayeseli olarak incelemiş, bu inceleme neticesinde hemen her kahramanın aynı döngü içerisinde yol aldığını tespit etmiştir. Campbell, Jung'un "arketip" kavramı ve "kolektif bilinç dışı" hususunda yaptığı değerlendirmeler üzerinden "kahraman arketipi"ni esas almış ve bahsi geçen döngüyü "monomit" olarak adlandırmıştır. Monomit kuramının ana aşamaları "ayrılma/yola çıkış", "erginlenme" ve "dönüş"tür. Bu aşamalı döngü birçok masal, destan, halk hikâyesi, mitolojik ve efsanevî anlatılarda izlenebileceği gibi bazı mesnevilerde de aynı işleyiş görülebilir. *Cemşid ü Hurşid* mesnevisi de bu örneklerden biridir.

Kahramanın bu yolculuğu onun arayış öyküsüdür. Bu macera aynı zamanda bireyin benliğini keşfi ya da benliğin tamamlanması şeklinde de yorumlanır. Kahramanın erginlenmesinde aracı olan birçok mitolojik öğeye tesadüf edilir ve hikâye boyunca bazı mitolojik imgeler yer yer tekrarlanır. Bir haberci (*mesnevide rüya*) vesilesiyle kahramanın gönlüne yola çıkma arzusu düşer, kendisine bir yoldaş (*mesnevide Mihrâb*) tayin eder, yola çıkmak için sabırsızlansa da ona mani olacak bir eşik bekçisini (*mesnevide Şâh-ı Fağfür*) aşmak zorundadır. İlk eşığı geçen kahraman doğüstü bir yardımcıya (*mesnevide Peri Hûrî-zâd*) rastlar ve onun bahşettiği tılsımla (*mesnevide perinin üç tel saçı*) karşısına çıkan zorluklara karşı daha güvende ilerler. Bu yolculuğu sırasında birçok sınavı (*mesnevide arslan-kaplan, cadı, dev, ejderha savaşları; zorlu deniz yolculuğu; zindan; Şâdi ile mukâbele*) başarıyla tamamlayan kahraman artık çok daha güçlü ve yetenekli olarak amacına daha da yaklaşır. Kahraman bu zaferlerin ardından nihai ödülle (*mesnevide Hurşid ve sultanlık*) taltif edilir. Döngünün tamamlanabilmesi için ideal benliğe ulaşan kahramanın sıradan bir insan olduğu başlangıç noktasına geri dönmesi gerekir. Geri dönüş yolunda da öncelikle ikna edilmesi gereken bir eşik bekçisi (*mesnevide Rûm kayseri*) vardır. Dönüş eşliğini de sabır ve kararlılıkla aşan kahraman başlangıç noktasına (*mesnevide Çin diyarı*) aradığını bulmuş, iç huzura kavuşmuş ve artık eskisinden daha güçlü olarak ulaşır, böylece onun bu döngüsel serüveni idealleşerek tamamlanır.

Campbell'in kahraman arketipi üzerinden tanımladığı ve detaylandığı aşamaların birçoğu *Cemşid ü Hurşid* mesnevisinde kolaylıkla görülmektedir. Pek çok anlatının ortak motiflere, evrensel sembollere sahip olması, bu metinlerin oluşmasında "kolektif bilinç dışı"nın rolünü ortaya koymaktadır. Hikâyeler farklı da olsa bu yolculuk, aynı mitolojik imgeler eşliğinde ve benzer döngü içerisinde yol alan kahramanın erginlenme ve kendini bulma yolculuğudur.

Kaynaklar

- Akalın, M. (1975). *Ahmedî, Cemşîd ü Hurşîd*. Sevinç Matbaası.
- Arıkan, S. E. (2021). Campbell'in monomit kuramı bağlamında Kökin Erkey destanı. *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 16-21.
- Armstrong, K. (2006). *Mitlerin kısa tarihi*. (Dilek Şendil Çev.). Merkez Kitapları.
- Banarlı, N. S. (1939). Ahmedî ve Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman. *Türkiyat Mecmuası*, 6 (1), 49-176.
- Bayrakdarlar, T. (2016). Joseph Campell'in monomit kuramı bağlamında Boston destanı. *VI. Uluslararası Köroğlu Sempozyumu*.
- Bozkurt, K. (2019). Benlik hazinesinin keşfinde İskender'in içsel yolculuğu. *Turkish Studies Language and Literature*, 14 (3), 1095-1125.
- Campbell, J. (2017). *Kahramanın sonsuz yolculuğu*. (Sabri Gürses Çev.). İthaki Yayınları.
- Doğan, A. (2015). Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi'nde 'Kahramanın Sonsuz Yolculuğu'. *International Journal of Social Science*, 33, 135-145.
- Durmuş, G. (2015). Campbell'in monomit kuramı bağlamında Manas destanı: bir kahramanın sonsuz yolculuğu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (2), 67-76.
- Dursun, A. & Torun, D. (2017). Begil oğlu Emren anlatısında kahramanın sonsuz yolculuğu. *Söylem Filoloji Dergisi*, 2 (2), 250-256.
- Ege, F. (2021). Campbell'in monomit ve Jung'un arketip kavramları bağlamında "trak-trak kabakçığım" masalının incelenmesi. *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (17), 231-243.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. (Sema Fırat Çev.). OM Kuram Yayınları.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası*. Remzi Kitabevi.
- Gürses, İ. (2007). Jung'cu arketip teorisi bağlamında tasavvufî öykülerin değerlendirilmesi: sîmurg örneği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 77-96.
- Güzel, C. (2014). Monomit teorisi bağlamında bayan Toolay destanı. *TÜBAR*, XXXVI, 191-206.

- İçli, A. (2013). Ruh'un kendine yolculuğu: arketipsel sembolizm bağlamında Sihat ü Maraz üzerine bir inceleme. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish Turcic*, 8 (13), 1017-1030.
- İnce, A. (2000). *Cem Sultân, Cemşid ü Hürşid*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaçmaz, R. (2021). Tulum hoca destanı'nın monomit kuramına göre incelenmesi. *Kültürel Miras Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 30-39.
- Karagözlü, V. (2012). arketipsel sembolizm bağlamında Mihr ü Vefâ mesnevisinin incelenmesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish Turcic*, 7 (1), 1405-1421.
- Kasımoğlu, S. (2017). Şehriyar'ın bin bir masal gecesi: balinanın karnı sembolünün bir örneği olarak masal diyarı. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 23 (90), 61-74.
- Kavut, S. (2020). Carl Gustav Jung: kavramları, kuramları ve düşünce yapısı üzerine bir inceleme. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 6 (2), 681-695.
- Kaya, M. (2019). *Manas'ın yolculuğu (Joseph Campbell'in yöntemine göre manas destanının incelenmesi)*. Bengü Yayınları.
- Kırgız, Ş. (2018). Joseph Campbell'in monomit kuramı üzerine bir çalışma: Siegfried'in sonsuz yolculuğu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (86), 107-120.
- Kuloğlu, N. (1989). *Abdî, Cemşid ü Hurşid (inceleme-metin)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okur Meriç, M. (1997). *Cem Sultan'ın Cemşid ü Hurşid mesnevisi (inceleme-metin)*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Saltık Özkan, T. (2009). Kahramanın yolculuğu bağlamında Bamsı Beyrek ve erginleme süreci. *Millî Folklor Dergisi*, 21 (89), 27-33.
- Tepeköylü, İ. (2016). Âşık Garip hikâyesinin Joseph Campbell'in monomitos aşamalarıyla incelenmesi. *JASS Studies*, 47, 419-428.
- Tokay, M. N. (2011). "Perseus" kahramanlık mitinin arketipsel sembollerle incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (19), 193-205.
- Ünver, İ. (1977). Ahmedî'nin Cemşid ü Hürşid mesnevisi üzerine. *Türkoloji Dergisi*, 7 (1), 171-180.